

РОЗВИТОК SOFT SKILLS ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН «ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА» І «ПСИХОМЕТРИКА ТА ДІАГНОСТИКА В РЕАБІЛІТОЛОГІЇ»

DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS DURING TEACHING OF THE DISCIPLINES “PSYCHOLOGICAL REHABILITATION: THEORY AND PRACTICE” AND “PSYCHOMETRICS AND DIAGNOSTICS IN REHABILITATOLOGY”

Стаття присвячена актуальній проблемі професійної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти в умовах стрімких соціальних змін, що ускладнені військовими подіями в Україні. Проаналізовано методи, прийоми та форми пропрацювання soft skills у закладі вищої освіти під час підготовки здобувачів за спеціальністю 053 «Психологія» ОПП «Кризова та реабілітаційна психологія». Зазначено необхідність у підготовці висококваліфікованих професіоналів, які вміють справлятися з мультизадачністю за короткий проміжок часу. Закцентовано увагу на розвитку та формуванні soft skills магістрів у воєнний період, що дають змогу вирішувати складні психологічні завдання в ситуації невизначеності. Враховуючи базові професійні компетенції випускників закладу вищої освіти, встановлено першочергові й найнеобхідніші soft skills: критичне мислення, робота в команді, комунікабельність, адаптивність, стресостійкість та навички саморозвитку. Наголошено, що зазначені soft skills здобувачів забезпечують достатній рівень розвитку освітніх компетенцій для успішної реалізації у майбутній діяльності фахівців з реабілітаційної психології.

Окреслена проблема спонукає науково-педагогічні кадри до інноваційного підходу у викладанні дисциплін психолого-реабілітаційного напрямку. Так, у межах освітнього компонента психологічної реабілітації, навички спілкування та роботу у команді краще розвивати в інтерактивному процесі через групові дискусії, мозковий штурм, рольові ігри, моделювання ситуацій тощо. Критичне мислення – через логіку й міркування над вирішенням ситуацій з прогнозуванням наслідків у непередбачуваних обставинах; у процесі імітаційної або інструментальної ігри, швидше формуються адаптивні навички. Розглянуто питання збереження психологічного здоров'я здобувачів та наголошено на важливості розвитку навички стресостійкості, особливо у фахівців дпомагаючих професій.

Акцентовано увагу на вирішенні дидактичної задачі оцінювання й вимірювання soft skills здобувачів із позиції компетентнісного підходу.

Ключові слова: адаптивність, здобувачі освіти, комунікабельність, кризова та реабілітаційна психологія, критичне мислення, магістр, «м'які» навички, освітні компе-

тентності, саморозвиток, стресостійкість, професійні компетенції.

The article is devoted to the current problem of professional training of students of the second (master's degree) level of higher education in the conditions of rapid social changes, complicated by military events in Ukraine. The methods, techniques and forms of soft skills development in the institution of higher education during the training of applicants for the specialty 053 "Psychology" of the EPP "Crisis and rehabilitation psychology" were analyzed. The need for the training of highly qualified professionals who are able to cope with multitasking in a short period of time is indicated. Attention is focused on the development and formation of soft skills of masters during the war period, which make it possible to solve complex psychological tasks in a situation of uncertainty. Taking into account the basic professional competencies of higher education institution graduates, the first and most necessary ones have been established: critical thinking, teamwork, sociability, adaptability, stress resistance and self-development. It is emphasized that the specified soft skills of the students provide a sufficient level of development educational competencies for successful implementation in the future activities of specialists into rehabilitation psychology.

The outlined problem motivates scientific and pedagogical staff to innovative approach in teaching psychological and rehabilitation disciplines. Thus, within the educational component of psychological rehabilitation, it is better to develop communication skills and teamwork in an interactive process through group discussions, brainstorming, role-playing, modeling situations, etc. Critical thinking – through logic and reasoning to solve situations with forecasting consequences in unpredictable circumstances; in the process of imitative or instrumental play, adaptive skills are formed faster. The issue of preserving the psychological health of applicants was considered, and the importance of developing stress resistance skills, especially among specialists in supportive professions, was emphasized.

Attention is focused on solving the didactic task of evaluating and measuring the soft skills of students from the position of the competence approach.

Key words: adaptability, students, sociability, crisis and rehabilitation psychology, critical thinking, master's degree, "soft" skills, educational competencies, self-development, stress resistance, professional competencies.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/71.1.23>

Гузенко В.А.,

канд. психол. наук, доцент,
доцент кафедри психології
та соціальної роботи
Національного університету
«Одеська політехніка»

Хозраткулова І.А.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри психології
та соціальної роботи
Національного університету
«Одеська політехніка»

Постановка проблеми. Світові стрімкі зміни в інформаційних та комунікаційних технологіях, інтеграція України в міжнародний науковий простір, система дистанційного навчання створюють у нашій країні своєрідну особливість освітнього процесу, що ускладнена передусім війною.

У Рекомендаціях щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми (2020) зазначено, що кожний ЗВО повинен мати власну політику щодо розвитку soft skills у своїх здобувачів вищої освіти [7].

На думку В. П. Головенкіна, глобалізація та інтеграція висувають нові вимоги до вищої освіти.

З'являється попит на випусників, які відповідають міжнародним стандартам за рівнем підготовки, розвивається міжнародний ринок освітніх послуг, відбувається інтернаціоналізація діяльності ЗВО [6, с. 9–11]. Учені Н. Коляда та О. Кравченко наводять дані досліджень, проведених у Гарвардському та Стенфордському університетах, а саме: тільки 15% кар'єрного успіху забезпечується рівнем професійних навичок, тоді як інші 85% – це т. зв. «м'які навички» (Soft Skills) [3, с. 139].

За експертними оцінками, найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють справлятися з мультизадачністю, критично мислити, досягати поставлених цілей, працювати в команді, спілкуватися тощо.

Актуальність даної проблематики обумовила проблему підготовки здобувачів освіти, висококваліфікованих професіоналів, активних агентів змін, здатних приймати рішення в даний момент, особливо в ситуаціях, коли важко прогнозувати майбутнє.

Війна в Україні збільшила потребу в нових спеціалістах із легкою перебудовою професійних навичок допомоги залежно від нагальних питань критичної ситуації. Важка ситуація, викликана збройним насильством, підводить освітні заклади до вирішення ще однієї нагальної проблеми – створення здоров'язбережувального освітнього середовища, акцентуючи увагу на охороні психічного здоров'я здобувачів освіти. Ураховавши динаміку змін, що ускладнюється ситуацією війни, можемо констатувати: значну роль у підготовці здобувачів освіти потрібно відвести розвитку м'яких / гнучких навичок soft skills. Зазначена проблема спонукає педагогів до нового підходу з урахуванням необхідності формування soft skills для успішної реабілітаційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У психології та педагогіці вищої школи розглянуто різноманітні підходи формування soft skills особистості. Вітчизняними вченими А. Івоніною, С. Бацуровим, Ю. Давлетшиною, О. Кірдан, К. Коваль, Н. Колядою, О. Кравченко, І. Кунгуровою, С. Наход, О. Слизьковою, І. Черкасовою, О. Чулановою, Т. Ярковою та ін. уже напрацьовані цікаві погляди на формування soft skills молоді.

Українські вчені Кірдан вважають питання формування soft skills здобувачів вищої освіти важливим і першочерговим серед основних питань організації освітнього процесу сучасного закладу вищої освіти [1, с. 153].

У більшості наукових публікацій поняття «soft skills» охарактеризовано як «...сукупність компетентностей, якостей, умінь, здібностей, процесів, що уможливають успішну професійну діяльність у швидкозмінюваних та/або невизначених умовах; сприяють та підвищують здатність здобувачів

вищої освіти адаптуватися до змін у професійній діяльності та житті» [1, с. 154].

На думку С. Наход, поняття «soft skills» потрібно розглядати з позиції компетентнісного підходу, обґрунтовуючи це тим, що «soft» можна трактувати як «гнучкість», а «skills» – як компетентності: готовність, здатність та можливість особистості діяти у будь-яких мінливих ситуаціях, спираючись на власний досвід та інтуїцію [5, с. 132].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналізуючи освітні стандарти зі спеціальності «Психологія» для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти, зазначимо, що інтегральна компетентність вимагає від фахівця вміння діяти в умовах невизначеності. Це робить soft skills для інших галузей та спеціальностей професійно важливими компетентностями фахівців-психологів, що чітко зазначено у стандартах:

– для бакалаврського рівня: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов [8, с. 6];

– для магістерського рівня: здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності в галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог [9, с. 6].

Мета статті – виокремлення основних шляхів удосконалення процесу підготовки фахівця в галузі кризової та реабілітаційної психології через розвиток і формування soft skills.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на розроблену К. Ковалем класифікацію «м'яких» навичок [2, с. 165] та запропоновані дослідниками Кірдан методи навчання у формуванні soft skills [1, с. 156] пропонуємо власний погляд на розвиток soft skills здобувачів освіти, що реалізуються в освітніх компонентах «Психологічна реабілітація: теорія та практика» та «Психометрика та діагностика в реабілітології».

Згідно з ОПП «Кризова та реабілітаційна психологія», підготовка за якою здійснюється в Національному університеті «Одеська політехніка», зазначені освітні компоненти (ОК) разом забезпечують засвоєння здобувачами таких загальних (ЗК) та спеціальних (СК) компетентностей:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

СК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.

СК2. Здатність самостійно планувати, організувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни та / або практичної значущості.

СК3. Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.

СК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультативну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.

СК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

СК10. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

СК11. Здатність самостійно вирішувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері кризової та реабілітаційної психології.

СК12. Здатність використовувати знання з кризової психології для здійснення психологічної реабілітації цивільного населення/представників силових структур.

Грунтуючись на наведеному переліку, ОК «Психологічна реабілітація: теорія та практика» і «Психометрика та діагностика в реабілітології» забезпечують здобуття половини загальних освітніх компетентностей та переважну більшість спеціальних, водночас взаємно доповнюючи одна одну. Тому питання формування soft skills у межах цих дисциплін є важливим не тільки для підкріплення освітніх компетентностей, а й формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців.

Враховуючи компетентності випускників, нами було виділено першочогові та найбільш значущі soft skills у воєнний період: навички саморозвитку, стресостійкості, комунікації, критичного мислення, а також командні та адаптивні навички.

Відповіддю на виклик сучасного світу, в якому зміни дуже швидкі, є розуміння необхідності розвитку та вдосконалення soft skills **саморозвитку**. Спираючись на Концепцію «освіта протягом життя», вважаємо, що фундаментальним для успішної її реалізації є бажання вчитися нового, а також стійкі навички саморозвитку. Крім того, ці навички підкріплюють такі спеціальні компетентності, як СК2 (Здатність самостійно планувати, організувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни та / або практичної значущості); СК10 (Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи

психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях); СК11 (Здатність самостійно вирішувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері кризової та реабілітаційної психології); загальні: ЗК1 (Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях); ЗК4 (Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми); ЗК7 (Здатність діяти соціально відповідально та свідомо).

Сучасні студенти мають чітко розуміти власні навчальні інтереси, усвідомлюючи власну освітню траєкторію. Майбутні професіонали мають чітко визначати та досягати мети на шляху саморозвитку та самовдосконалення, тому що особистісне й кар'єрне зростання неможливе без навичок планування, організації та контролю.

Відповідно, перше заняття ОК «Психологічна реабілітація: теорія та практика» починається з вправи «Я хочу...». Викладач знайомить здобувачів освіти з переліком усіх тем курсу та ставить завдання – продовжити речення «В психологічній реабілітації я хочу знати...». Магістри складають список своїх освітніх бажань, а потім ранжують їх за пріоритетністю опанування. Таким чином, виробляється усвідомлена індивідуальна траєкторія навчання.

Але недостатньо знати свої освітні прагнення, важливо навчити здобувачів активно їх досягати через конкретні навчальні дії. Продовжуючи опанування основних положень теорії та практики реабілітаційної психології, викладач пропонує вправу «Французький алгоритм», розроблений О. Сидоренко. Ідея в тому, щоб наявні суперечності в мотивах використати на усвідомлене навчання. Отже, здобувачам освіти пропонується пригадати будь-яку ситуацію, в якій вони відчували «боротьбу мотивів», та проаналізувати її за алгоритмом.

Наприклад, викладач пропонує поставити короткострокову мету з опанування курсу: це може бути підготовка презентації до наступного практичного заняття; відчуті інше бажання, яке знаходиться у протиріччі з виконанням завдання, і проаналізувати власні мотиваційні стани, відповівши на такі запитання.

Алгоритм моніторингу.

1. Чи хочу я досягнути поставленої мети?
2. Чи бажаю я займатися цим просто зараз?
3. Що мені хочеться робити просто зараз?
4. Як це об'єднати з тим, що я вирішив (ла) зробити?
5. Які перші кроки я зроблю?

Результатом цієї вправи має бути відчуття можливості й користі від об'єднання протилежних мотивів замість боротьби з одним із них, а також розвиток навички планування через визначення перших конкретних кроків, що можуть бути зроблені для реалізації бажаного.

Випрацювані таким чином soft skills саморозвитку знадобляться в наданні психологічної реабілітаційної допомоги дезадаптованим підліткам із різкою зміною «ситуації соціального розвитку», яка викликає необхідність реконструкції поведінки. Також опрацьований «Французький алгоритм» може використовуватись у психологічній роботі з депресивними клієнтами.

У межах ОК «Психометрика та діагностика в реабілітології» дані навички активуються через самостійну роботу. Наприклад, здобувачі отримують перелік методик діагностики когнітивної сфери психіки, з якого обирають 1–2 методики на власний розсуд. Завданням здобувачів є: 1) розібратися в процедурі проведення методик; 2) розібратися з процедурою оцінки та інтерпретації результатів; 3) спробувати продіагностувати одну особу, обробити результати та зробити діагностичні висновки; 4) презентувати методики на занятті та навчити однокласників ними користуватися.

Поняття «soft skills» пов'язане з механізмом встановлення контактів між людьми. У межах освітнього компонента психологічної реабілітації **навички комунікації** краще розвивати в інтерактивному процесі через групові дискусії, мозковий штурм, рольові ігри, моделювання ситуацій тощо.

Толерантність, доброзичливість, порядність – це загальнолюдські цінності, проте вони важливі для становлення фахівця. Здатність дотримуватися деонтологічних принципів та норм професійної етики має бути сформованою компетентністю випускника. Кожний психолог у власній практиці зустрічається з вирішенням етичних дилем.

Уміння приймати рішення з опорою на етичні принципи та загальнолюдські цінності краще формуються під час обговорення і вільного обміну думками. У цьому контексті доречною є вправа «Життєвий і професійний Кодекс психолога-реабілітолога». Під час роботи магістри формулюють декілька моральних норм, правил, принципів, що їх вважають для себе значущими як у професійному, так і особистісному становленні. І кожна із запропонованих позицій має починатися на літеру прізвища: таким чином складається Етичний груповий Кодекс психолога реабілітації. Продовжити цю вправу можна через розв'язання дилемних ситуацій морального вибору.

Встановлювати контакт, висловлювати свої думки так, щоб замотивувати клієнта до співпраці – професійні навички. Налаштовувати взаємодію з різними категоріями населення, враховуючи культурні та гендерні відмінності – неймовірно складне і водночас важливе завдання кризового психолога. Для навичок успішної психоедукації майбутній спеціаліст має чітко та зрозуміло пояснювати отримувачу послуг закономірності поведінки в екстремальних умовах, навчати засобів управління власними емоціями та простих

навичок надання самопомоги. У такому разі доцільним буде завдання з редагуванням висловлювань психолога з умисними помилками, де правильні висловлювання фахівця стають основною одиницею психологічного впливу на клієнта.

Комунікативні навички є не менш важливими і в діагностичному процесі. Налагодження контакту, формування атмосфери довіри та безпеки, отримання інформованої згоди – все це є запорукою для отримання достовірної інформації про клієнта та об'єктивних результатів психологічної діагностики. Особливо це важливо, якщо розуміти, що діагностика є вхідним пунктом для визначення програми реабілітації клієнта. Тому магістранти у формі ділових ігор відпрацьовують спілкування з різними клієнтами, зокрема проведення клінічної бесіди, для визначення подальших кроків роботи.

Таким чином розвиток комунікативних навичок підкріплює загальну компетентність ЗК9 (Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети), та спеціальні компетентності: СК10 (Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях), СК11 (Здатність самостійно вирішувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері кризової та реабілітаційної психології) та СК12 (Здатність використовувати знання з кризової психології для здійснення психологічної реабілітації цивільного населення/представників силових структур).

Психолог вирішує широке коло завдань, а для кризових психологів **здатність працювати у команді** – життєво важливі навички, особливо під час екстреної допомоги. В умовах надзвичайної ситуації успішність рятувальних дій залежить від уміння тримати в полі зору своїх колег та чітко працювати в групі, обирати лідерські позиції, бути в змозі розділити відповідальність з іншими. Есе на тему «Завдання та труднощі командної роботи кризового психолога в екстремальних ситуаціях» розвиває рефлексивне мислення та підвищує здатність до прийняття рішень у невизначених умовах.

Навички працювати в команді посилюють такі загальні та спеціальні компетентності, як: ЗК1 (Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях), ЗК4 (Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми), ЗК7 (Здатність діяти соціально відповідально та свідомо), ЗК9 (Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети), СК4 (Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік), СК7 (Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності).

Навички критичного мислення віддзеркалюються на професійному розвитку будь-якого фахівця. Наприклад, багато ідей на тему визначення професійної ролі випрацьовуються завдяки популярному методу «мозковий штурм». Під час напрацювання різноманітних ідей, за повної заборони критики, складається список типових ролей психолога з реабілітації, враховуючи суспільний характер діяльності та спосіб поведінки. Далі генерування думок відбувається в осмисленні вимог, які ставлять до психолога всі учасники реабілітаційного процесу, а «експерти» фіксують увагу на ситуації в сучасному суспільстві та сім'ї постраждалого. У результаті відбираються найбільш цінні напрацювання.

Здатність бути критичним і самокритичним – значуща компетенція випускника. **Критичне мислення** дозволяє відокремити факти від думок, використовуючи логіку й міркування у прийнятті рішень. Війна підсвітила та загострила скрутну ситуацію української психометрики, яка склалася внаслідок тривалої залежності української психологічної науки від російської. Українська психодіагностика відчуває гострий брак стандартизованих українських психодіагностичних методів та методик. Створення українських або адаптація закордонних тестів – складний та витратний процес, який не є популярним серед української наукової спільноти. Це призвело до некритичного ставлення та використання іноземних психодіагностичних методик без проведення відповідних процедур адаптації та стандартизації. Тому сучасний фахівець обов'язково має володіти навичками критичної оцінки та аналізу діагностичної методики, оскільки від точності та достовірності діагностики залежить якість та зміст подальшої реабілітації.

Як приклад: заняттям, що активує критичне ставлення до психодіагностичних методик, є аналіз запропонованих протоколами діагностики скрінгових опитувальників для виявлення осіб з ПТСР. Здобувачам пропонується проаналізувати стимульний матеріал методик на предмет повноти відображення у їх змісті діагностичних критеріїв DSM-V та МКХ-11. Подібний аналіз дозволяє здобувачам зрозуміти, які ознаки ПТСР висвітлюються методиками та наскільки вони є чутливими для виявлення осіб групи ризику.

Проте, це лише маленький приклад, який демонструє глобальну потребу в навичках критичного мислення. На наш погляд, критичне мислення пронизує всі загальні та спеціальні компетентності, визначені в межах зазначених освітніх компонентів.

У нашій викладацькій практиці позитивно зарекомендувала себе групова робота з використанням методу дискусії, під час якої магістри усвідомлюють власні рольові настановлення та їх можливі протиріччя в спірній неоднозначній ситуації. Так

викладач спостерігає та оцінює здібності переконувати. У даному випадку для викладача виникають труднощі з оцінюванням. Зрозуміло, що *hard skills* і *soft skills* взаємопов'язані, особливо для професій «людина – людина». І, якщо *hard skills* легко перевірити і визначити в балах, то *soft skills* мало, а іноді зовсім не формалізовані.

Проблему оцінювання й вимірювання *soft skills* порушує О. Коваль, зазначаючи, що професійні знання, вміння та навички «*hard skills*» є досить об'єктивними і їх легко виміряти [2, с. 163]. Розв'язуючи цю дидактичну задачу, ми умовно розділили, що *hard skills* відповідають на питання: «Що саме потрібно робити?», а *soft skills* – «Як це зробити?».

Із метою охоплення спектру адаптивних навичок потрібно сприяти позитивному мисленню та спиратися на оптимістичну позицію, особливо у воєнний час. В освітньому процесі доцільно приділяти увагу вмінням швидко підлаштуватися до нових обставин, бути гнучким, без паніки ставитися до нестандартних ситуацій.

На сьогодні механізми виживання людей в умовах збройної агресії представляють науковий інтерес. Зрозуміло, що надзвичайно складно звикнути до нелюдських умов існування, то проблема вивчення особливостей адаптації до ненормальних умов життя складає дослідницьку практику з подальшим представленням результатів у розрахунково-графічних роботах.

Професійно значущим для сучасних здобувачів освіти є не тільки володіння знаннями та техніками надання допомоги, а й уміння здобути необхідну інформацію за короткий термін, у потрібний момент, зберігаючи при цьому оптимальний емоційний стан. Компетенції магістрів щодо здатності надання швидкої психологічної допомоги з прогнозуванням наслідків у непередбачуваних обставинах забезпечують ефективність майбутньої діяльності кризових психологів.

На наш погляд, **адаптивні навички** швидше формуються в процесі активного навчання, через імітаційні або інструментальні ігри, що сприяють відпрацюванню виконання конкретної специфічної операції, наприклад, моделювання процесу допомоги суїцидантам, або як пристосувати методи психологічної реабілітації для поновлення окремих психічних функцій для тієї чи іншої категорії населення.

На нашу думку, адаптивні навички посилюють такі загальні та спеціальні компетентності, як: ЗК4 (Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми), ЗК7 (Здатність діяти соціально відповідально та свідомо), СК7 (Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності), СК10 (Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної

допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях), СК11 (Здатність самостійно вирішувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері кризової та реабілітаційної психології).

На практичних заняттях із дисципліни «Психометрика та діагностика в реабілітології» для формування адаптивних навичок використовується ділова гра «Клінічна бесіда», під час якої здобувачі мають змогу працювати з алгоритмом проведення клінічної бесіди та адаптувати його під умови, запропоновані уявним клієнтом.

У курсі психологічної реабілітації окремою темою є вивчення ролі психогенних факторів у виникненні психосоматичних розладів. Із метою поглиблення знань та формування гнучких навичок критичного мислення пропонується взяти участь у дискусії «Роль особистості у розвитку психосоматичних захворювань». У процесі дискусії магістри осмислюють такі питання: логічний зв'язок між психологічними захисними механізмами особистості та симптомами хвороби; тривала подавлена емоція як причина психосоматичного захворювання, роль емоції гніву у виникненні серцево-судинної патології тощо. Оцінюється вміння скласти типологічний «профіль» особистості, спираючись на теорії Ф. Данбар, Р. Роземана та М. Фрідмана.

До сформованих освітніх компетенцій здобувачів вищої освіти належить «здатність до самоконтролю та профілактики професійного вигорання». За вміння зберігати працездатність у гострих напружених ситуаціях відповідають **навички стресостійкості**.

Нині особливістю освіти в Україні є стан хронічного стресу майже всіх учасників освітнього процесу. Тому створення здоров'язберезувального середовища в закладі освіти, де система викладання має забезпечувати рівновагу між адаптивними можливостями організму здобувачів освіти і рівнем навчального навантаження. І в цій системі мають бути вироблені вміння саморегуляції емоційних станів та самоконтролю. Тому всі заняття з курсу психологічної реабілітації починаються з п'ятихвилинних вправ прогресивної м'язової релаксації за Е. Джейкобсоном. Зрозуміло, що для дистанційного формату навчання методика була оптимізована: спочатку її проводить викладач, а згодом «практику релаксації» з аудиторією має продемонструвати кожен студент. Отже, робота з групою водночас плекає впевненість у собі, сприяє стресостійкості та розвиває soft skills, що будуть корисними для надання допомоги в ситуаціях із великою долею неоднозначності й невизначеності.

Стресостійкість є запорукою реалізації таких спеціальних компетентностей, як: СК4 (Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову,

психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік), СК7 (Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності), СК12 (Здатність використовувати знання з кризової психології для здійснення психологічної реабілітації цивільного населення/представників силових структур).

Психологічна здатність психолога до емпатії завжди спрямовує на допомогу. Наразі проблема вторинного травмування спеціалістів допомагаючих професій є болючою, і тому ми «обережно» ставимося до емпатійності, розділяючи поняття співчуття та співпереживання. Із цією метою на практичних заняттях із психологічної реабілітації пропонуємо написати коротку передмову до книги психотерапевта К. Маслач «Професійне вигорання – плата за співчуття».

Висновки. Отже, одним зі значущих факторів професійної успішності випускників за освітньо-професійною програмою «Кризова та реабілітаційна психологія» є саме «soft skills». Розвиток та напрацювання soft skills важливе для професійного становлення майбутніх фахівців, особливо в період військових дій у країні. У закладі вищої освіти важливо формувати soft skills із позиції компетентнісного підходу. Як можна побачити у викладеному вище тексті статті, визначені soft skills (саморозвитку, комунікації, критичного мислення, роботи в команді, адаптивні навички та навички стресостійкості) є важливим підкріпленням для формування загальних та спеціальних професійних компетентностей. Їх можливо реалізувати в освітніх компонентах «Психологічна реабілітація: теорія та практика» та «Психометрика та діагностика в реабілітології» через застосування конкретних методів/прийомів навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кірдан О., Кірдан О. Формування soft skills здобувачів вищої освіти в освітньому процесі закладу вищої освіти. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. 2021. Вип. 2 (6). – С. 152–160.
2. Коваль К. О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2015. № 2. – С. 162–167.
3. Коляда Н., Кравченко О. Практичний досвід формування «soft-skills» в умовах закладу вищої освіти. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. № 3(27). – С. 137–145.
4. Коляда Н., Кравченко О. Соціально-психологічні аспекти розвитку соціальних навичок у майбутніх професійних соціальних працівників: значення soft skills. Ввічливість. Humanitas. 2023. № 4. – С. 31–37. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.4.5>.
5. Наход С. А. Значущість «soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціоно-

мічних професій. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Серія 5 Педагогічні науки : реалії та перспективи. 2018. № 63. – С. 131–135.

6. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс]: підручник / В. П. Головенкін; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Електронні текстові дані (1 файл: 3,6 Мбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. – 290 с.

7. Рекомендації щодо застосування критерії оцінювання якості освітньої програми. Затверджено Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти 17 листопада 2020 р.: ТОВ «Український

освітянський видавничий центр «Оріон». К., 2020. – 66 с.

8. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень освіти, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 «Психологія». Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 565.

9. Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 «Психологія». Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 564.